

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושש

מ"ס ח' - י"ב יהודה

ויחי (תשכ"ז)

א. גור אריה יהודה

בראשית רבה צ"ה: מלמד שנתן לו גבורה של ארי וחוצפה של גייר.

מורש אגדה: בתחילה "גור" כשלטון ולבסוף "אריה" כמלך.

תרגום אונקלוס: שלטון יהא בשרויא ובסופא יתרבא מלכא מדביח יהודה (פרוש נתינת לגר) בתחילתו יהיה רק הרודה והשלים משבט יהודה, - והוא דוד - ולבסוף יגדל למלך והוא מלך המשיח).

רש"י: על דוד נתבא. בתחילה 'גור', (שמואל ב' ה' ב') "בהיות שאיל מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל" ולבסוף 'אריה' כשקמליכותו עליהם. וזהו שתרגם אונקלוס "שלטון יהא בשרויא" - בתחילתו.

הכתב והקבלה: ימשילו לאריה שהוא החזק בחיות, ומדמו לאריה קטן לקלותו וזריזותו יותר מן האריה הגדול, לכן תפס שתי השמות, כי 'גור' לבד יאמר גם על שאר החיות בהיותם קטנים, כמו שאמר (איכה ד' ג') "גם תבין חלצו שר הניקו גזריהו" והכוונה כאן גור שבמין האריה, והוא סמוך. וכן תרגם יונתן בן עוזיאל "סמי אמא לך, יהודה, לגור בר אריון".

ולוי נראה 'גור' לשון חרחר, מלשון (תהל' ק"מ) "כל יום יגורו מלחמות"; (דב' ב' כ"ז) "החל רש והתגר בו מלחמה", ומעם "גור אריה" - אריה כשתתחזרו בו, (איין אויפגערייצטער לאווע) כי אז הוא מסוכן ביותר.

1. מה ההבדל העקרוני בין פרושי רש"י לבין שני פרושי בעל הכתב והקבלה?
- x 2. מה ראה רש"י שלא ללכת בעקבות בראשית רבה כאן ולבכר עליו את פרושו של אונקלוס?
- xx 3. שים לב: אע"פ שרש"י מסתמך כאן בפרוש עליו אונקלוס ("וכן תרגם אונקלוס") סטה גם במשהו מפרושו, במה סטה ולמה סטה?
- x 4. למה לא פרש רש"י בדרך זו גם (דברים ל"ג כ"ג) "דן גור אריה"?

ב. מ'. גור אריה יהודה מסרף בני עלית

רש"י ד"ה מסרף: ממה שחשדתיך (בר' ל"ז) ב"מסרף מסרף יוסף היה רעה אכלתה" וזהו יהודה שנמשל לאריה.

ד"ה בני עלית; סלקת את עצמך ואמרת (בר' ל"ז) "מה בצע כי נהרג את אחיני...". וכן בהריגת תמר שהלדה (בר' ל"ט) "צדקה סמני, לפיכך יכרע רבץ כאריה" בימי שלמה (מלכים א' ה') "איש תחת גפנו...".

- xx 1. ומקשה בעל פאר יצחק: איך גרס זה בכתוב שחשד יעקב ליהודה בדבר זה, עד שהוצרך לומר, שיצא עתה מחשו זה, הלא אדרבא, יעקב אמר (בר' ל"ז) "חיה רעה אכלתהו" - ואם כן לא חשד ביהודה?!
- xx 2. ומקשה ר' דוד פארדו בעל "משכיל לדוד": מה הביאו לרש"י לדרש תרתי (= שניהם, גם יוסף, גם תמר) אף על גב דלא כתיב אלא חד 'סרף'?

ישב... קושייתו מתוך דברי רש"י עצמם!

ג. לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין וגליו עד כי יבוא שילה...

בראשית רבה צ"ז: "עד כי יבוא שילה" שעתידין כל אומות העולם להביא דורון למשיח בן דוד, שב' (ישע' י"ח ז') "בעת ההיא יובל שר לה' צבאות...".

בראשית רבה צ"ח: "עד כי יבוא שילה" - זה מלך המשיח. "ולו יקחת עמים" - שהוא בא ומקחה שיביהם של אומות העולם.

בראשית רבה צ"ט: "עד כי יבוא שילה" - מי שהמלכות שלו... "ולו יקחת עמים" - מי שאומות העולם מתקליו עליו, שב' (ישע' י"א ז') "שורש ישי אשר עומד לבס עמים, אליו גויים ידרשו".

רש"י שילה: מלך המשיח שהמלוכה שלו. וכן תרגמו אונקלוס ומדרש אגדה: ש' לו, שב' (תהל' ע"ו) "יובילו ש' למורא".

בכור שור: בא לפרש מתי יבוא לו המלכות, ואמר: לא תעלה על לבך שתהיה בעצירת עד שיבוא זמן מלכותך כי לא יסור שבט וממשלה ממך, כי לעולם יחשבוך לגדול... ותהא מחוקק גזרות מצוות על אחרים, כלומר: עד כי יבוא שילה תהיה שומר ומושל, אבל משבא שילה תהיה מלך, כי משבא יומו של שילה שנחרב, אז צמחה מלכות בית דוד, כדכתיב (תהל' ע"ח) "ויטש משכן שילה וימאס באהל ילוֹסֶף ויבחר בדוד עבדו ובירושם אשר רצה" אלמא (= אם כן) בביאת יומו של שילה תלוי מלכות בית דוד ובישר לו יעקב שאז יהיה מלך, ועד ביאת שילה לא יהיה בשפלות, רק (= יהיה) שבט ומחוקק, אבל משיבוא שילה "לו יקחת עמים" יקהלו אליו כל ישראל להמליכו כדכתיב (דה"י א' י"ב) "ויבוא כל ישראל באו חרובה להמליך את דוד..."

1. מדוע לא הסתפק רש"י באחד משני פרושיו, מה אלצו להביא את שניהם?
2. מה ההבדל הרעיוני בין המדרש השני והשלישי דלעיל בפירוש "יקחת"?
3. במה נבדל בכור שור עקרונית מן המדרשים ומרש"י וכיצד מפרש הוא בנגוד להם את מלת "יבוא"?
4. מה הקשי במלים "עד כי" שאותו מישב בכור שור?
5. כיצד מפרשים המדרשים ורש"י את ה"א של "שילה" והיכן מצינו ה"א כזאת במקרא?

 תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ קרית משה ירושלים

שאלות בטעמי המקרא העורן: מיכאל פרלמן

כבר הערנו על כך, שבעלי הטעמים פיסקו את לשונות האמירה בדרך שונה משיטת סימני הפיסוק הנהוגה בידנו עתה.

הם לא חילקו בין פתיחת האמירה ובין הדברים הנאמרים - "הנאום" - (כפי שאנו רגילים לראות את עיקר הפסק בנקודותיים המפרידות בין שני החלקים האלה), אלא חצו בדרך כלל את לשון האמירה בתוך הנאום. בדרך זו סוגר חלקו הראשון של הנאום על פתיחת האמירה, ואילו חלקו השני של הנאום הוא מופסק.

יש לראות את סיבת הדבר בכך, שהתב"ך בקרא באזני העם ולא נקרא בעיני העם. הקורא = המקריא לא היה מפסיק הפסק עיקרי אחרי פתיחת האמירה (בה באים בעיקר הפועל "אמר" ושמות המדבר והמאזין), אלא שאף למסור חלקו של הנאום, כי רק הנאום עצמו הוא החלק החשוב של לשון האמירה.

א) בראשית ט"ח ג' ויאמר יעקב אל-יוסף אל שדי נראה-אלי בלוי בארץ כנען ויברך אותי.

- 1) היכן מסתיימת פתיחת האמירה והיכן היא נסגרת?
- 2) בין אילו שני חלקים מתחלק הנאום?

ב) בראשית ט"ח ד' ויאמר אלי הנבי מפרך והרביחך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך אחזת עולם

- 1) היכן מסתיימת פתיחת האמירה והיכן היא נסגרת?
- 2) כמה חלקים יש בנאום?
- 3) בין אילו שני חלקים עיקריים מתחלק הפסוק?
- 4) מדוע לא הוטעם "אלי" בטעם זקף?

ג) בראשית ט"ח ט' ויאמר יוסף אל-אביו בני הם אשר-נתן-לי אלקים בזה ויאמר קחם-נא אלי ואברכם

כאן באה לשון אמירה בכל צלע.

- 1) מדוע הוטעם "ויאמר יוסף אל-אביו" בטעמים מהפך פשטא זקף ולא בקדמא מהפך פשטא ומהו ההבדל הפורשני?
- 2) מדוע הוטעם "ויאמר" שבצלע ב' בזקף ולא בתביר?

 תשובות יש לשלוח למיכאל פרלמן, קבוצת יבנה
